

Autisme en zijn objecten

Joost Demuync

Omdat waarschijnlijk niet iedereen zo vertrouwd is met het autisme, geef ik in vogelvlucht enkele ankerpunten door wat in de geschiedenis terug te gaan.

Freud en Jung met Bleuler

De term 'autisme' duikt een eerste keer op in 1907 in een briefwisseling tussen Freud en Jung (13.05.1907 en 15.10.1907). Op de achtergrond is de leermeester van Jung aanwezig, Eugène Bleuler die wel bereid is om het belang van de kinderlijke seksualiteit te aanvaarden, maar uit het begrip "auto-erotisme" de Eros wil schrappen om "misverstanden en weerstanden" te vermijden. Zo ziet u dat van bij het begin het 'autisme' met eenduidigheid wordt beladen.¹ Verder willen we nog benadrukken dat Bleuler het in 1911 opmerkt als één van de fundamentele symptomen binnen de schizofrenie. Met 'autisme' bedoelt Bleuler het afhaken van de realiteit gecombineerd met een absoluut of relatief overwegen van het innerlijke leven. Deze autistische wereld wordt als een reële wereld beleefd en in extreme vormen wordt de realiteit getransformeerd door illusies en vervangen door hallucinaties. In de benadering van Freud wordt de klemtoon gelegd op het narcisme. Het verschil tussen een neuroticus en een psychoticus of parafreen, want zo noemt Freud de schizofreen is dat deze laatste de personen en objecten niet vervangt in zijn fantasie². Voor Lacan heeft het narcisme te maken met het spiegelstadium en dat daar al één en ander fout loopt voor het autistisch subject is duidelijk, maar we komen daar verder op terug.

Bij de directe volgelingen van Freud zoals Melanie Klein wordt het autisme niet afgescheiden van de schizofrenie. We komen straks op haar en enkele anderen terug.

Herinvoering van het begrip 'autisme' door Kanner: een nieuwe lading

Het begrip 'autisme' werd door Leo Kanner ingevoerd in 1943 om te wijzen op een specifieke kinderlijke psychose. Hij wijst op twee

¹ Freud S., Bron: Gailis Janis, "Het ontbreekt Bleuler nog aan een heldere definitie van het begrip auto-erotisme en zijn specifieke psychologische effecten. Hij heeft evenwel het begrip geaccepteerd voor de dementia preacox in het handboek van Aschaffenburg. Toch wil hij auto-erotisme niet gebruiken maar "autisme" of "ipsisme". in *Un forçage de l'autisme*, Mental 11, NLS, dec 2002, p.114

² Freud S., Ter introductie van het narcisme, Boom-Meppel, A'dam, PT1, p.48

hoofdkenmerken: een extreme eenzaamheid en stereotypieën of het verlangen naar het identieke³. Asperger maakt ongeveer tegelijkertijd dezelfde observaties, alleen heeft hij intellectueel knappere autisten geobserveerd. Nu nog behoudt men het Aspergersyndroom voor de beter functionerende autist, vandaag een gegeerd etiket. In de DSM IV werd aan deze twee kenmerken een derde toegevoegd: taalstoornissen.⁴

Enkele psychoanalytici na Freud.

Binnen dit bestek beperk ik me tot enkele korte fragmenten.

Melanie Klein

Bij Klein ligt de nadruk op het preoedipale. Ze veronderstelt een oraal en anaal sadistisch stadium. De angst is daar een noodzakelijke component van en laat het mechanisme van de identificatie opstarten. Dit betekent een gelijkschakelen van objecten (de borst met de fles, enz.) en deze verschuiving is de basis van het symbolisme. Dit vormt

³ Kanner L., "All of the children's activities and utterances are governed rigidly and consistently by the powerful desire for aloneness and sameness"; in 'Autistic disturbances of affective contact', p 249

⁴ De DSM IV onderscheidt vooral drie kerndomeinen: de verbale en non-verbale communicatie, het inzicht in de codes van de sociale omgang en het voorstellingsvermogen of de verbeelding. Tenminste acht van de volgende zestien kenmerken moeten aanwezig zijn vooraleer van autisme kan worden gesproken. Daarbij moet minstens aan twee punten uit A, één uit B en C worden voldaan en moet het gedrag abnormaal zijn voor het ontwikkelingsniveau van de betrokkene.

Kwalitatieve tekortkomingen in wederzijdse sociale interacties, zoals blijkt uit:

- 1 zich niet bewust zijn van het bestaan of van de gevoelens van anderen
- 2 geen of op een abnormale manier troost zoeken
- 3 geen of tekortschietend imitatiegedrag
- 4 geen of abnormaal sociaal spelgedrag

5 ernstige tekortkomingen in het vermogen vriendschap te sluiten met leeftijdsgenoten
kwalitatieve tekortkomingen in verbale en non-verbale communicatie en in verbeeldingsactiviteiten, zoals blijkt uit:

- 6 geen vorm van communicatie
- 7 uitgesproken abnormale non-verbale communicatie
- 8 afwezigheid van verbeeldingsactiviteiten
- 9 opvallende afwijkingen in de spraak
- 10 opvallende aandoeningen in vorm en inhoud van de spraak
- 11 opvallende tekortkomingen in het vermogen een gesprek te beginnen of te onderhouden

Opvallend beperkt repertoire van bezigheden en interesses zoals blijkt uit:

- 12 stereotype lichaamsbewegingen
- 13 aanhoudende preoccupatie met delen van voorwerpen

opvallende reacties van onbehagen op veranderingen in de omgeving

- 14 onredelijk aandringen om bepaalde handelingen op steeds dezelfde manier te laten verlopen
- 15 opvallend weinig interesses en preoccupaties met een klein belangstellingsgebied.

Begin voor het derde jaar of later in de kindertijd

een eerste taaltheorie: "Dus, niet alleen wordt het symbolisme de basis van alle fantasie en sublimatie, maar, meer dan dat, hierop wordt de relatie van het subject met de buitenwereld en de realiteit in het algemeen gevestigd."⁵ Het autisme zou dan een falen zijn om de angst te kunnen verdragen. Het Ego zou dan opgehouden hebben fantasieën te ontwikkelen en een relatie van het subject met de buitenwereld te vestigen. Volgens Klein zou de symboolformatie van de kleine Dick zijn stilgevallen uit angst voor wat er met hem zou gebeuren mocht hij het moederlichaam penetreren. De verdediging tegen deze driften zou geresulteerd hebben in een afwezigheid van het stellen van enige agressieve act.

Klein bekijkt de schizofrenie als een soort ontwikkelingsstoornis. Toch toont ze al enkele aspecten die later tot het autisme zullen worden gerekend: de stereotypieën, het beperkte taalgebruik, het herleiden van mensen tot objecten, en de angst die men vandaag toch minder in rekening brengt wanneer men over autisme spreekt. Om het met de taal van Lacan te zeggen, heeft het subject angst om zich te aliëneren aan de Ander, daardoor is het subject ook niet beschermd tegen de driftmatige aanspraken en plooit hij op zichzelf terug.

Margaret Mahler

De geboorte zou een trauma vormen voor het kind. In een eerste fase zou er een toestand zijn van hallucinatorische desoriëntatie, dit betekent dat de behoeftebevrediging afhangt van zijn eigen almachtige autistische sfeer. In een tweede fase die door Mahler de symbiotische fase wordt genoemd is er een begin van objectdifferentiatie. De moeder wordt een object voor het kind, een symbiotisch object dat het constitueren van een individu zal inzetten. In een psychose is er een overwicht van de eerste fase op de tweede omdat er iets misloopt met de moeder als symbiotische operator. Hieruit volgt een niet differentiëren tussen subject en object. Voor haar zijn er twee klinische categorieën van psychose naargelang de fixatie in de ene of andere primitieve fase: het autistisch syndroom en de symbiotische psychose.

Het autistisch syndroom is een autistische verdediging tegen de gevaren van een dreigende wereld die het subject nooit heeft geïnvesteerd: "deze kinderen schijnen erin geslaagd te zijn een solide massieve barrière te construeren, te handhaven en te doen stollen. Deze negatieve en waandefensie tegen stimuli dient om zich te beschermen tegen de schok van de buitenwereld."⁶

⁵ Klein M., The importance of symbol formation in the development of the Ego: in The selected Melanie Klein, Editions J. Mitchell, London, Penguin, 1991, p.98

⁶ Mahler, Psychose infantile, petite bibliothèque, Payot, paris, 1996, p.19

Donald Meltzer

Volgens Donald Meltzer worden autistische kinderen gekenmerkt door een afschuwelijk *gebrek aan integratie*. De objectrelaties worden gedomineerd door de almacht van het geluid, gebaren en stereotype gedragingen.⁷ Hij maakt een onderscheid met de schizofrenie. Hij beweert dat eens je de autistische barrière kunt doorbreken je een grote rijkdom aan emoties kunt aantreffen in tegenstelling tot het dode bij de schizofrenie.

Hij acht de autisten ook bekwaam tot een intense en passionele liefde. Initieel word je als een object behandeld maar later merk je dat ze goed behandelbaar zijn. De oorsprong ligt volgens Meltzer bij de moeder die niet bekwaam is geweest de eerste projectie van het kind van het vreselijke en destructieve doodsinstant te accepteren. Volgens Meltzer zijn de moeders van dergelijke kinderen uniform depressief en “koude” moeders die mechanisch reageren tegenover deze kinderen gedurende de eerste drie à vier maanden na de geboorte. Door de weigering van deze projectie van gevoelens blijft het Ego van het kind niet geïntegreerd. Deze agressie van het kind heeft te maken met een soort overlevingsstrategie van het kind waarbij de borst gesplitst wordt in een goede en een slechte.

Dit betekent voor de behandeling dat men in staat moet zijn de projecties van doodsdrijf een plaats te geven.

Frances Tustin

We zullen kort ingaan op de theorie van Tustin die we kunnen samenvatten als deze van *het gebroken hart*. Een autistisch kind is volgens haar een kind dat nog niet volledig is geboren.⁸ Zo kunnen deze kinderen de scheiding met hun moeder niet aan. Autisme zou dan een verdediging zijn tegen de alles opslorpende smart van de scheiding met de moeder. Vandaar haar uitspraak: “autistische kinderen breken het hart van hun moeder omdat ze zelf een gebroken hart hebben”. De vader wordt door haar als een afwezige vader beschreven en de moeder als depressief. Omdat er geen ruimte komt tussen moeder en kind kan het kind ook geen normale objectrelaties aangaan. Het kind ontwikkelt dan zogenaamde “*autistic sensation objects*”. Deze moeten het kind kalmeren en maken dat het zich weer sterker voelt.

Dit is één van haar belangrijke vondsten: het autistisch object. Deze zijn eigen voor ieder kind. Ze neemt aan dat het gevoelsbrengende objecten zijn. Verder in de behandeling wijst ze erop dat de therapeut de terreur van de autist moet kunnen verdragen. In de setting moet de scheiding van moeder kind worden bewerkt. De overdracht zal hier dan ook een

⁷ Meltzer D., *Sincerity and other works, collected papers of D. Meltzer*, Editions A. Hahn, London, Karnac, 1994, p.68

⁸ Tustin F., *Autistic states in children*, 1981, London en New York, Routledge, 1992

belangrijke plaats in krijgen. De interpretaties bij deze kinderen zullen eerder constructies zijn.

Tustin was belangrijk voor de nadruk die zij legde op het autistisch object. Of het nu om gevoelsbrengende objecten gaat of niet, met de hedendaagse analyse leggen we de nadruk op hun functie zoals we nog zullen zien.

Binnen al deze benaderingen evenals Kanner wordt de nadruk gelegd op de afwezigheid van de vader. Men nam de symbolische functie letterlijk en ging na welke beroepen de vaders uitoefenden. Men probeerde een correlatie te vinden tussen het soort werk en interesses en de aanwezigheid van autisme: beroepen die te maken hadden met wiskunde of logica bijvoorbeeld. Daarnaast vonden heel wat psychoanalytici dat de moeders van autistische kinderen meestal moeders waren die koud waren, angstig, de projecties van agressie en doodsdrijf niet aankonden enz. Dit heeft zeker bijgedragen tot het in diskrediet brengen van de psychoanalyse en een opening naar nieuwe theorieën die veeleer de nadruk legden op de handicap, de genetische oorsprong of andere mogelijke biologische defecten.

Laat ons duidelijk zijn daarover: er bestaan inderdaad moeders die problemen hebben en er bestaan genetische afwijkingen, moeilijke geboortes, vroegtijdige heelkundige ingrepen enz. Maar laat ons niet vergeten dat welke de handicap ook zou zijn, of welke reële ingrepen een baby heeft ondergaan, er steeds een subject aanwezig is. Daarmee wil de psychoanalyse zich bezighouden.

De hedendaagse psychoanalyse

De meest in het oog springende referentie over autisme bij Lacan komt uit zijn "Conférence à Genève sur le symptôme"⁹ Daar stelt hij dat "de autisten er niet in slagen te horen wat je hen zegt voor zover je je met hen bezighoudt... Het is niet dat ze u niet horen. Maar uiteindelijk is er zeker iets te zeggen aan hen."

We zullen deze toch ietwat enigmatische uitspraak van Lacan moeten toelichten, evenals een uitspraak van Eric Laurent waar hij een onderscheid maakt tussen autisme en schizofrenie. Daar waar in de schizofrenie de genieting terecht komt op het lichaam is dit bij het autisme op de boord. Ook deze enigmatische uitspraak zullen we van commentaar voorzien.

⁹ Lacan J., Conférence de Genève sur "Le symptôme", Bloc-notes de la psychanalyse, n°5, 4 octobre 1975.

Maar eerst was er het echtpaar Lefort dat de grote verdienste heeft gehad met psychotische kinderen te werken en dat in de lijn van het Lacaniaans gedachtegoed. Ze gaven een plaats aan het kind en zijn spreken, gedragingen en genieting in plaats van te vervallen in een soort imaginair-symbolische speltherapie.

Naar het einde van hun onderwijs toe maakten ze van autisme een specifieke psychotische structuur. Deze benadering kan in een vijftal punten worden samengevat. Een eerste punt dat ze onderlijnen is *het geweld en agressie*. Ze stellen dat een autist zich aan een destructiedrift onderworpen voelt. De wereld wordt door hem aan de Ander gelijkgeschakeld en deze moet worden vernietigd.

Het tweede punt lijkt contradictorisch aan het eerste, maar is het resultaat ervan: er bestaat *geen Ander* voor de autist. Er is geen Ander in de overdracht, noch een Ander van de betekenaar. Hierdoor onderscheidt het autisme zich van de psychose in die zin dat een psychoticus zich haast de Ander op te vullen en hem te redden om te verhinderen dat hij op één of andere manier zou verdwijnen. De autist niet.

Het derde punt betreft *het object a*. Omdat de objecten *a* via de Ander passeren en deze bij het autisme niet bestaat zouden de objecten *a* ook niet bestaan. Er zou bij een autist geen sprake zijn van aliënatie noch van separatie. De autist leeft in een wereld waarin alles reëel is.

Het vierde punt betreft *de dubbel die reëel is*. In de wereld van de autisten zou er constant een dubbel zijn, de dubbel van het object, de dubbel van de Ander en deze dubbel laat geen hallucinatie toe. Deze dubbel is voor de Leforts de gedeeldheid van het subject in het reële.

Het vijfde punt is *de spiegel in het reële*. De autist zou zichzelf niet herkennen in de spiegel, maar zou een ander zien of zou het afschuwelijk vinden om in de spiegel te kijken.

Zij hebben ook de uitspraak van Lacan "on peut s'exprimer à l'autiste" geïnterpreteerd. Ze hebben het begrepen als het ondergaan van de autist. Dit is een houding die bewondering opwekt. Rosine Lefort onderging de agressie van het kleine kind dat haar vijf magistrale meppen toediende. Maar hun devies was vooral dat men aan een autist beter iets niet kan zeggen. Daarover bleven ze echter duister. Men spreekt anders tot een autist. Dit laatste is waar en is zelfs wat Lacan in zijn conferentie te Genève aanbracht. Dit betekent bijvoorbeeld dat je niet een beroep doet op zijn subjectiviteit in zijn spreken, of op zoek gaat naar de zin van een bepaalde gedraging.

¹⁰ Lefort R. et R., in: Morilla Esteban, L'autisme: des positions divergentes dans la psychanalyse, Mental 11, pp.98-110.

De punten die de Leforts ons tekenen voor het autisme dragen als merkteken het “niet”.

Nochtans leert de kliniek van de hoogbegaafde autistische subjecten dat de spiegel wel werkt zij het niet op voldoende manier, dat ze stappen kunnen zetten in het innemen van een soort positie als subject en als spreker. Dat ze voortdurend uitvindingen aan het doen zijn om met de bedreigende Ander om te gaan. Maar het *uitvinden* is niet alleen een zaak van hoogbegaafde autisten. Elk psychotisch of autistisch kind zoekt oplossingen. Het verschil met hoogbegaafde autisten is dat deze laatste blijkbaar beter in staat zijn om van hun puntvaardigheid een beroep te maken. Men denke hierbij aan Grandin, Williams of Temmet.

Eric Laurent

We maken gebruik van zijn laatste artikel over autisme dat niet alleen een soort hommage is aan het echtpaar Lefort, maar waar hij zijn vroegere standpunten herhaalt.¹¹ Hij benadert het autisme vanuit de discouselementen van Lacan: de S1 of meesterbetekenaar, de S2 of het weten, het \$ subject en het object a. Daarna past hij de psychoanalyse toe op het autisme en spreekt over een “autisme met twee”.¹²

De *meesterbetekenaar*, S1 in het autisme is een betekenaar in het reële en zijn herhaling zonder verplaatsing definieert de “zin voor orde” dat het autistisch subject vertoont. Deze herhaling zonder verplaatsing uit zich in de herhaling van een geïsoleerde betekenaar of als een minimaal circuit dat niet georganiseerd is in koppels van betekende tegenstelling maar als reële nevenschikkingen. De wereld moet exact op zijn plaats blijven zonder de minste metonymische verglijding. Bij veranderingen zien we een crisis opduiken. De wereld wordt binnen het autisme verward met de orde van de wereld, zegt Laurent. De ruimte voor een autist is niet georganiseerd volgens een binnen/buiten maar als een torus waarbij binnenkant en buitenkant altijd de buitenkant zijn. Er is met andere woorden geen maat voor de afstand, het autistisch kind kan het geluid van een straaljager beleven als vlak bij hem ook al passeert het kilometers boven zijn hoofd. De fallus als maat voor de wereld is afwezig.

De *betekenaar van het weten*, S2. Laurent wijst op het feit dat autistische kinderen een relatie hebben die direct is tegengesteld aan het weten in de taal. Het autistisch subject probeert de wanorde in ‘detaal’ te herleiden tot een taal waaruit vaste regels kunnen worden afgeleid. Het weten van een autist is eigenlijk een weten dat kan herleid worden tot een identificatie met een ouderlijk spreken, met alles wat vast kan worden gelegd in een regel. Wanneer ze in staat zijn tot

¹¹ Laurent E., *Autisme et psychose: poursuite d'un dialogue avec Robert et Rosine Lefort*, *La Cause freudienne*, 66, 2007, Navarin Seuil, pp. 105-118.

¹² *Ibidem*. p. 116-117

schrijven dan is dit zonder humor, zonder een subjectieve plaats inname. Ze denken zoals computers, volgens bepaalde stappen en zonder emoties. Bepaalde autisten zijn dan ook in staat om in een minimum van tijd een taal te leren, gefocuseerd als ze zijn op de syntaxis, de kennis van de regels over een taal.

Tammet schrijft: “Mijn hersenen vallen in concrete en tastbare elementen uiteen. Het is het ontastbare dat voor mij moeilijk te begrijpen is.”¹³

Het subject, §. Het subject vat Laurent hier op zijn meest eenvoudige definitie namelijk als diegene waarover men spreekt. Laurent spreekt over een productie van het subject zowel door een productie van weten over de taal als in de momenten van verstomming.

Het object a. Het autistisch subject is aan een extern object gekoppeld dat voor hem zeer particulier is. Het is een object van genieting buiten het lichaam. Het autistisch subject kan niet zonder dit object en het kleeft eraan vast en verwerpt het. Het is wat Laurent een “supplementair orgaan” noemt. Dit supplementair orgaan is een bescherming, helpt een lichaam te maken. Maar het autistisch kind kan ook de overgang maken naar één specifiek object, dat een poging kan zijn om met de Ander terug aan te knopen.

Het lichaam van de autist zou in de eerste plaats een lichaam zijn dat geledigd is van alle organen. “De verbrokkeling van het lichaam door haar organen wordt overstegen ten koste van een opsluiting in een schild (zoals van een kever). Het subject geniet zich zonder het traject van de drift die het lichaam van het subject zou kunnen articuleren tegenover de Ander”¹⁴. Daar waar de genieting, de drift bij de schizofreen terugkeren in het lichaam, waar ze aanwezig is in de paranoia als slechte genieting van de Ander, is ze bij de autist vernietigd door het niet bestaan van het driftmatig traject. Of zegt Laurent “men kan zeggen dat het ‘schild-lichaam’ een lichaam is waarvan alle openingen dichtgemaakt zijn met de ‘lamelle’. Er is geen traject meer mogelijk.”¹⁵

Waaruit bestaat nu deze toepassing van de psychoanalyse op het autisme? Het gaat erom, zegt Laurent, om het subject toe te laten zich van zijn toestand van homeostatisch teruggedplooid zijn in zijn ingekapseld lichaam los te maken en over te gaan naar een “gesubjectieerde” wijze die van de orde is van een autisme met twee. Het gaat er om zich tot nieuwe partner te maken van dit subject los van elke imaginaire wederkerigheid en zonder het symbolisch spreken.

¹³ Jardine C., “L'autiste qui aimait le nombre II”, The Daily Telegraph, Londres, trad. Courrier International, n°828, de 14 à 20 septembre 2006.

¹⁴ Laurent Eric, Autisme en psychose: vervolg van een dialoog met Robert en Rosine Lefort, eigen vertaling, pag.9, “Autisme et psychose: poursuite d'un dialogue avec Robert et Rosine Lefort”, La cause freudienne, 66, pp. 105-118.

¹⁵ O.c., p. 9

Maar hoe kan dit zonder een onmogelijke crisis uit te lokken bij het autistisch subject?¹⁶ De ondersteuning met een object buiten de speldimensie is noodzakelijk. Zonder object bestaat de Ander niet.

Het gebruiken van een object kan een poging zijn om zich te ledigen, te ledigen van een aanwezigheid waarvan de afwezigheid niet kon worden gesymboliseerd. Het schrijven onder de vorm van het trekken van lijnen is een manier om iets te symboliseren zonder via de Ander te passeren.

Jean-Claude Maleval

Jean-Claude Maleval heeft verschillende artikels gewijd aan het autisme. Recentelijk zijn van hem verschenen “Plutôt verbeux les autistes”¹⁷ en “Quel traitement possible pour le sujet autiste”.

Wat betreft het object is het vooral dit eerste artikel dat ons interesseert.

De autist is volgens Maleval iemand die zich karakteriseert door het feit het vocale object niet te hebben geïncorporeerd dat de primordiale identificatie schraagt. Dit heeft als resultaat dat de meesterbetekenaar in zijn functie van het vertegenwoordigen van het subject niet werkt. Dit leidt tot het volgende: “Wanneer de genieting van het levende zich niet in de betekenaar becijfert dan berust de meest in het oog springende klinische manifestatie, door alle autisten van hoog niveau onderlijnd in een pijnlijke splitsing tussen affecten en intellect. De andere karakteristieken van het klinisch beeld zijn er de gevolgen van.”¹⁸

Tegenover een algemeen verspreid beeld van de zwijgende in zichzelf teruggetrokken autist, schetst Maleval aan de hand van de biografieën van hoogbegaafde autisten dat zij in feite zeer woordenrijk zijn. De grond van de zaak is eigenlijk dat het autistisch subject niet in staat is de positie van uitspreker in te nemen. Met andere woorden een autist kan maar spreken voor zover hij als subject niet in zijn spreken is geïmpliceerd.

“De stem als driftmatig object is niet de sonoriteit van het woord, maar datgene wat de aanwezigheid van het subject in zijn zeggen draagt. Het is een grote constante in het autistisch functioneren om zich te beschermen tegen het angstig opduiken van het object ‘stem’. Van zijn eigen stem door de woordenvloed of het mutisme, van de stem van de Ander door de vermijding van een gesprek.”¹⁹

Autisten wensen zich niet te aliëneren aan de Ander, hierdoor wordt het object de stem ook niet gefalliciseerd, blijft het object angst aanjagen omdat het niet geregeld is door de Ander. Merken we op dat ze hierdoor ook verplicht zijn alles zelf te regelen.

¹⁶ O.c., p. 10

¹⁷ Maleval J.-C., “Plutôt verbeux” les autistes, la Cause freudienne, n°66, pp. 127-140

¹⁸ o.c. p. 127

¹⁹ o.c. p. 129

De symbolische castratie veegt de aanwezigheid van de stem in het reële weg, ze maakt het subject er doof voor en maakt het mogelijk dat het subject zich ermee verbindt in het spreken. De stem laat zich wel horen in de psychose en vaak in de hallucinaties onder de vorm van beledigingen.

De woordenvloed van de autist lijkt als functie te hebben de stem te omvatten en te verstikken. Het autistisch subject is niet doof voor de stem, zijn gevoeligheden zijn zeer bekend.

Een ander aspect is het zich niet willen vertegenwoordigen in de taal. We kennen het feit dat een autist niet of pas zeer laat de shifter “ik” gebruikt. Miller: “Wat mij aan de ander verbindt is de stem in het veld van de Ander”.²⁰

Wanneer deze verknoping zich niet voordoet dan wordt de genieting niet door een S1 vastgelegd en stelt het subject niet voor ten aanzien van andere betekenaren.

Een autistisch subject kan slechts spreken door er niet in geïmpliceerd te zijn. Daarvan zijn ons enkele voorwaarden aan de hand gedaan door Donna Williams een hoog begaafde autistische vrouw.

1. wat de persoon vertelt heeft geen enkele emotionele waarde – hij is aan het babbelen alsof er niets aan de hand is
2. de toehoorders kunnen hem niet raken noch zijn intenties ontwaren doorheen de woorden die hij gebruikt – hij moet zich uitdrukken via een jargon of een poëtische taal
3. zijn vertoog is niet direct naar de toehoorder gericht – hij spreekt via objecten
4. het gaat niet echt over een discours, men zou even goed een liedje kunnen zingen
5. de conversatie heeft geen affectieve inhoud – het zijn banaliteiten.

“Op elk niveau van evolutie van het autisme blijft éénzelfde stoornis aanhouden: de extreme moeilijkheid, niet om de taal te verwerven, maar om een positie van uitspreken in te nemen. De taal wordt niet met de vocale genieting geïnvesteerd, zij wordt door deze subjecten initieel beleefd als een sonoor object waarvan ze niet bemerken dat het tot communicatie dient.” Dit is de kern die Maleval aan de autisten toedicht.

Daarnaast constateert de auteur dat zeer vroeg al vanaf het gebrabbel bij een baby er problemen zijn. Deze komen neer op het niet doden van de genieting van de stem. Dit maakt dat geluiden bij autisten zeer bedreigend kunnen zijn zowel de zeer harde geluiden als de voor ons niet waarneembare geluiden zoals het stromen van uw bloed in de aderen of het krassen op je eigen nagels.

²⁰ Miller J.-A., in Maleval J.C., o.c., Lacan et la voix, in La voix, Colloque d'Ivry, présentation de F. Sauvagnat, Lysimaque, Paris, 1989, p.183.

Enige conclusies en bedenkingen over het object binnen het autisme

De laatste stellingnamen van Robert en Rosine Lefort zijn zeer extreem. Wat het object betreft zou er geen object *a* functioneren vermits de Ander niet bestaat. Er zou dan ook geen sprake zijn van aliënatie noch van separatie. Ik denk dat dit standpunt moet worden genuanceerd. Als de Ander bedreigend is voor een autistisch subject dan moet hij bestaan. Het probleem is eerder zoals Maleval heeft geschetst dat het object *a* niet gepasseerd is naar het veld van de Ander, niet is afgescheiden van het subject en hem overspoelt.

Je zou kunnen zeggen dat Eric Laurent het object *a* identificeert als het autistisch object, buiten het lichaam. Het autistisch subject kan niet zonder en dit object vormt een supplementair orgaan. Het is een bescherming en is een poging om een lichaam te maken. Het kan ook een poging zijn om terug met de Ander aan te knopen.

Anderzijds wordt de verbroekeling van het lichaam overstegen door zich op te sluiten in een schild. Er is geen traject van de drift.

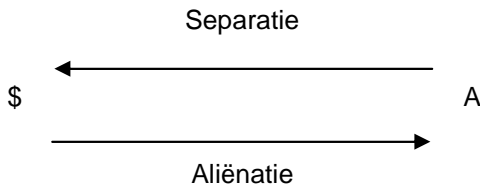
Een extern object dat helpt het lichaam te vormen, heeft volgens ons als voordeel dat een stuk van de genieting geëxterioriseerd wordt. Maar men zou zich kunnen afvragen of het lichaam van een autist, niet op een bepaald moment geheel als object functioneert. Het feit dat hij een lichaam is, maakt dat het ook niet functioneert. In die zin is er geen traject van de drift in het lichaam, maar is het lichaam zelf dat een traject aflegt in de instelling, in de ruimte.

Het is de verdienste van J.-C. Maleval om de nadruk te leggen op het object de stem. Dat het een object is dat niet geregeld is binnen het autisme heeft hij heel duidelijk geïllustreerd.

Maar we zijn van mening dat geen enkel object, noch de borst, noch het anaal object, noch de blik zijn geregeld. Dit betekent niet dat bij het één of ander autistisch subject niet één object meer in het oog zal springen. Zo zijn er kinderen en volwassen autisten die hun eten moeten regelen, hun stoelgang en ook de lichtintensiteit.

Sta me toe terug te keren naar een artikel van Miller waarin hij het heeft over de aliënatie en separatie.

Laten we het in een schema samenvatten.

De aliënatie en de separatie hebben een circulaire verhouding maar zijn niet wederkerig, zo stelt Lacan²¹.

De aliënatie betreft de prioriteit van de betekenaar over het subject, waarvan de Witz een illustratie is. Wat de Witz belicht is de verdeeldheid van het subject zelf. Dit is verschillend van een teken dat de metafoor noch de metonymie toelaat. Voor het autisme is dit zeer duidelijk. Als er geen aliënatie is ten aanzien van de betekenaar, en zoals vele autisten aangeven is hun taal vooral een tekentaal, dan kennen ze de metafoor niet en is de verglijding een stagnatie met als gevolg een constante herhaling, de stereotypieën met andere woorden.

De Ander is de plaats van de betekende oorzaak van het subject, zegt Lacan. Geen enkel subject kan oorzaak van zichzelf zijn. Herinner u dat dit precies de poging is die autistische subjecten willen ondernemen, namelijk zichzelf voortbrengen. De aliënatie gaat ook altijd gepaard met een verlies.

Bij de separatie speelt Lacan met twee Latijnse woorden: het *separare* (*scheiden*) en het *se parere* (*voortbrengen*). Het gaat niet over het zichzelf voortbrengen zoals bij de autist, maar om 'deel uit te maken van'. Om zich van de betekenaar meester te maken waaronder hij bezwijkt, valt het subject de betekenarenketen aan. Het interval dat zich herhaalt is de meest radicale structuur van de keten en is de plaats waar de metonymie huist. In dit interval ontmoet het subject het verlangen van de Ander. Het gaat er zijn eigen tekort plaatsen onder het tekort van de Ander. En hiermee vervoegt hij zijn vertrekpunt van aliënatie.

Laten we dit schema toepassen op het autisme.

Een autist is een subject dat net zoals de psychoticus steeds aan het werk is om zijn eigen oplossingen en uitvindingen te maken. Een autistisch subject probeert een aliënatie naar de Ander te maken zonder er zelf in betrokken te zijn. Daarom schakelt het een object of een dubbel in. Er zijn daar zeer veel voorbeelden van: het niet rechtstreeks tot het subject spreken, het inschakelen van handpoppen, het gebruik van dubbels enz. Donna Williams, een hoogbegaafde autistische vrouw maakte lange tijd gebruik van twee dubbels, Willie en Carol. Dubbels die overigens meegroeiden met haar zelf. Willie bijvoorbeeld wordt van een kwajongen iemand die in staat is universitaire studies aan te vatten.

Dezelfde Williams probeert door de constructie van spiegels vat te krijgen op haar eigen lichaam zodat haar arm niet meer iets is dat toevallig uit haar mouw steekt maar ook werkelijk haar arm wordt. Of denken we aan Grandin die met haar insnoermachine er in slaagt haar lichaam enige consistentie te geven door zich in te klemmen tussen twee platen.

²¹ Lacan J., *Position de l'inconscient*, Ecrits, Seuil, Paris, 1966, p.840

Ik wil terzijde opmerken dat het niet alleen maar hoogbegaafde autisten zijn die er in slagen spitsvondige oplossingen te vinden. Een vrouw uit het Wit Huis gebruikt de taal als een object dat zij regelt. Zo eist ze van anderen het woordje “grond” te gebruiken. Ze bekomt het op allerlei manieren. Zo vat ze een gesprek met mij op de volgende manier aan: “vandaag gaan we eens een ...” waarop ik geacht wordt te zeggen “grondige” en zij “babbelen hebben”; of nog “zeg het eens uit de g...”, waarop ik “grond”, zij “van je hart...”

Zo zal ze ook objecten op de grond laten liggen om aan een begeleider die haar kamer betreedt uit te lokken van “O, er ligt hier iets op de grond” en indien hij het zelf niet doet zal ze vragen als blinde vrouw “ligt er niets op de...”. Een andere bewoner construeert zijn lichaam aan de hand van een grote maïsmolen. Deze heeft een reusachtige zwengel waarmee hij vloeiende bewegingen kan maken die hij anders met zijn houterig en door tics geparasiteerd lichaam niet kan. Het dient hem de laatste jaren als een soort identificatie (diegene die maïs maalt) en aan de hand daarvan kan hij bezoekers ontvangen en zelfs een rondleiding geven in de instelling. De molen vertegenwoordigt hem ten aanzien van de Ander.

Dergelijke bewerkingen op het symbolische, imaginaire en reële gebeuren ook op het niveau van de separatie. Ik stel voor te spreken over ‘*separatieve fenomenen*’ en die heb ik altijd zeer specifiek voor het autisme gevonden.

Een dergelijke separatie kun je waarnemen op het niveau van de objecten zelf. Cd’s die van thuis zijn mogen niet naar de instelling verhuizen of omgekeerd. Een andere autistische vrouw kon geen spaghetti eten als niet alle ingrediënten gescheiden waren: de pasta apart, de saus en de kaas. Dit gold ook voor het normale eten, ofwel nam ze aardappelen en groenten of vlees en groenten of vlees en aardappelen, maar nooit de drie ingrediënten samen.

Zo worden ook thuis en de instelling gescheiden. De overgangen waarbij de beide samen komen zijn voor menig autist ondraaglijk. Zo heeft een moeder steeds vele problemen om haar zoon naar de instelling te brengen. Er is meestal heibel, geschreeuw enz. Soms laat ze het hem regelen, dan komt hij pas de dinsdag of vertrekt al de donderdagavond. Maar wanneer haar dienstbode hem brengt zijn er geen problemen.

Voor mijn part regelt en bewerkt een autist alle objecten a die Lacan heeft onderscheiden.

Boven had je een voorbeeld wat het voedsel betreft. Een ander voorbeeld: Carol bewerkt het verdwijnen van haar urine. Op een bepaald moment spreidde ze haar urine uit in diverse potjes in haar kamer, dit zeer tot ongenoegen van de poetsdames. Het toilet bevond zich op één meter van haar bed, in haar eigen kamer in een afgezonderde ruimte. Finaal heeft ze ervoor gekozen om een “blauwe

